

Self-writing as a Narrative Model

Письмо про себе як наративна модель

Yuliia Pavlenko

DSc. in Philology,
Assistant Professor

E-mail: pavlenkoyulia1@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-4157-2550>

Юлія Павленко

доктор філологічних наук,
доцент

Iryna Kynytska

Ph.D. in Philology,
Assistant Professor

E-mail: ik.iryna.1212@gmail.com
<http://orcid.org/0000-0002-5193-4677>

Ірина Куницька

кандидат філологічних наук,
доцент

Kyiv National Linguistic University
✉ 73, Velyka Vasylkivska Str., Kyiv,
Ukraine, 03680

*Київський Національний
Лінгвістичний Університет*
✉ вул. Велика Васильківська, 73,
Київ, Україна, 03680

Original manuscript received May 01, 2019
Revised manuscript accepted September 16, 2020

ABSTRACT

Introduction. *The research presented in the article elucidates the specificity of the narrative model formed by the writing of an individual about himself. The semantics of the categories that form the concept of «self-writing» («I», «-self», «writing as an aesthetic activity») are revealed by using the psycholinguistic code. The influence of writing as a process on a subject has been detected.*

Aim. *Describe all the parameters of a self-writing as a narrative option due to which the subject gets closer to a self-cognition.*

Methods. *The article applies to a (post)structuralist, narratological approach. The concepts and ideas of J. Lacan, J. Güssdorf, R. Bart, P. Ricker, and J. Jeanette form the theoretical and methodological basis of the study.*

Results. *The distinguished main points of the leading French researchers' works concerning personal writing allowed to describe the narrative features of a self-writing which were confirmed and specified within the field of fiction. The linguistic code of the various French options for the definition of a personal writing helped to explicate the sphere of the unconscious that takes place in self-writing process. In terms of the psychoanalytic code it is clarified that self-writing reveals the individual inner «self» which is usually implicit/hidden. The beginning of a self-writing piece evidences a person's sense of emptiness and the desire to fulfill it, but the escalation of the writing detects gaps in the field of mental needs. By turning the personal memory chaos during writing into a reflection of events and experiences, the individual thus takes a position of disdain to his former state: in the status of a narrator, he is given an opportunity to look critically at his «self» sidewise. At the same time, the writing as a narrative acts out by ordering the impulses of the individual's inner world, which, after being structured, acquires objectivity as a trace.*

Conclusions. *Becoming the subject of the writing, the hero is involved in a process of developing the senses of experienced events. The identity of the narrator transforms the individual into the subject of formation. The described parameters of self-writing as a narrative model open the horizon of further studies of a writing as a story with a special communicative framework in a virtual space, offered to a modern man by new technologies.*

Key words: *writing, subject, homo scribens, «self», story, narrative model.*

Вступ

Виписування свого «Я», вкладання у письмо пережитого є однією з форм «піклування про себе» (Фуко, 2007). Жульєн Лефор-Фавро (Lefort-Favreau, 2017) подає критичний огляд «Словника автобіографії», що є підсумком чотирьох десятиліть (починаючи від «Автобіографічного пакту» Філіпа Лежена 1975 р. (Lejeune, 1989)) теоретичної рефлексії письма про себе. Однією з головних тем книги, що містить понад 450 статей, є питання конструювання ідентичності суб'єкта за допомогою ресурсів письма. Людина початку XXI ст. проводить багато часу в різних соціальних мережах, випишуючи своє життя. Різноманітні блоги та живі щоденники є продовженням багатовікової історії особистісного письма. Відповідаючи на запит сучасної культури, в якій на перший план вийшла проблема конструювання ідентичності індивіда, психолінгвістичний код письма про себе героя художнього твору скеровує це дослідження на розуміння функціонального значення особистісного письма людини.

Епістемологічна ситуація рубежу ХХ–ХХІ століть позначена лінгвістичним «поворотом», відбулось повернення нарративної історії, почала домінувати мікроісторія. Все більше науковців різних галузей (лінгвістики, психології, філософії, культурології, історії та теорії літератури, соціології, історіографії мистецтвознавства) звертаються до текстів особистісного характеру. В різних країнах Європи (Франції, Швейцарії, Німеччині, Нідерландах) у цей час створюються колективи вчених, які досліджують автобіографії, щоденники, мемуари та інші приклади еґодокументів у межах національних й міжнародних проєктів (Зарецкий, н.д.). Особистісне письмо увійшло в поле французької філології, починаючи від 70-х років минулого століття і з того часу зацікавленість цією проблематикою лише зростає. Як зазначає Лорен Ангар (Angard, 2009), питання особливостей відносин та взаємодії письма та його суб'єкта стали одним з головних об'єктів наукового інтересу.

У комплексному дослідженні письма про себе особливо важливим є психолінгвістичний підхід, позаяк виписування себе суб'єктом виступає специфічною мовленнєвою діяльністю з яскраво вираженим психологічним змістом.

Саме завдяки письму суб'єкт, що ставить собі за мету повідомити про себе, здійснює мовленнєво-мисленнєву діяльність. Вибираючи лексичні компоненти, впорядковуючи синтаксис суб'єкт, письма підкорюється мовним стандартам, водночас привласнюючи собі думки передані мовою. Діалектика цього непростого та зовсім неочевидного зв'язку суб'єкта письма з мовою є предметом дослідження Франсуази Гаде (Gadet, 2017). Про відмінність продукування письмового слова від усного пишуть давно, але глибина проблеми не вичерпується. Однією з центральних проблем у психолінгвістичному аспекті цього питання є конституювання символічних моделей опису різних стадій обробки інформації, когнітивних механізмів та процесів, що мають місце у виробництві письмових слів. Три рівні обробки інформації у цій активності: концептуальний/семантичний, орфографічний та пост-орфографічний, – аналізуються у різних наукових розвідках. Учені (Baus, Strijkers & Costa, 2013) акцентують увагу на підготовці повідомлення, в якій мова в поєднанні з пам'яттю кваліфікується як основні процеси. Показано, як на пост-орфографічному рівні реалізується письмо та контроль графічного (рухового) виробництва

письма, що виступають периферійними процесами. Потужність художнього тексту як матеріалу дослідження у висвітленні ролі письма в психотерапевтичному аспекті розкриває І. Оксемері (Auxemery, 2019).

Наративна модель письма про себе в дослідженнях українських вчених ще не набула комплексного висвітлення. Звертаючи на увагу різні жанрові модуси особистісного письма (наприклад, щоденник чи лист), дослідники раніше оминали наративні особливості самого процесу письма про себе к такого, не розглядали виписування власного «Я» індивіда як естетичну діяльність.

Мета наукової розвідки полягала в описі всіх параметрів письма про себе як варіанту оповіді, завдяки якій суб'єкт наближається до самопізнання. Цьому дослідницькому запиту відповідає корпус художніх текстів, у яких присутня писемна діяльність героя-оповідача. Для реального читача герой здатен виконати роль Іншого, необхідного в процесі самопізнання суб'єкта: завдяки позаперебуванню до героя читач відкриває конструктивне навантаження письма як форми мовленнєвої діяльності.

Завдання дослідження: (1) виокремити в працях провідних фахівців з цього питання головні положення аналізу заявленої проблематики; (2) уточнити семантичне значення категорій, які формують концепт «письма про себе», за допомогою лінгвістичного коду; (3) описати відношення «Я» та процесу особистісного письма; (4) проілюструвати на прикладі художнього твору вплив наративної моделі письма про себе на суб'єкта.

Методи дослідження

Для реалізації мети дослідження використано комплексний підхід до виявлення когнітивних процесів діяльності *homo scribens*, уточнення образів мовної свідомості суб'єкта письма, що безпосередньо пов'язані з внутрішнім світом людини. Для пояснення ролі письма про себе в житті героя роману в роботі застосовується поведінковий психолінгвістичний підхід, що фіксує динаміку розвитку письма, дозволяє простежити когнітивні процеси, які мають місце у цій активності. Елементи дискурс-аналізу застосовано для пояснення відображення «Я» суб'єкта письма у мовленні.

З метою вивчення особливостей письма як наративної моделі було обрано для аналізу твори різних культурно-історичних епох французької літератури (романтизму – «Сповідь сина століття» А. де Мюссе (Musset, 1973); модернізму – «Старосвітський хлопчина» Ф. Моріака (Моріак, 1994), «Нудота» Ж.-П. Сартра (Сартр, 2006); постмодернізму – «Дихай!» А.-С. Брасма (Брасм, 2017)).

Для дослідження, поданого в цій роботі, важливим є (пост)структуралістський підхід до тексту, що зосереджується на співвідношенні різних елементів внутрішньої структури тексту. Одним із ключових методів є наратологічний, за допомогою якого може бути описана специфіка письма про себе як наративної моделі. У цьому аспекті дослідження ґрунтується на теорії про рівні оповіді Ж. Женетта (1998). Французький вчений-структураліст вказував, зокрема, на необхідність залучення граматичної категорії способу, модальності до аналізу наративного дискурсу з метою розширення значення лінгвістичної метафори. Єдиним способом, що характеризує письмо як форму розповіді, є індикатив. Аналіз цільової спрямованості письма, стосунку письмового слова до дійсності ґрунтується на описі діяльності *homo scribens* та має за мету визначити перспективу, яку займає суб'єкт письма стосовно власної розповіді.

Теоретико-методологічну базу дослідження становлять концепції та ідеї французьких дослідників (Gusdorf, 1991; Lacan, 1997; Женетт, 1998; Барт, 2000; Рікер, 2000 та ін.), а також плеяди сучасних науковців, які розвивають положення праць своїх попередників у світлі актуальних проблем (Cantin, 2000; Angard, 2009 та ін.).

Словосполучення «письмо про себе» передбачає реферативну функцію «Я». Суб'єкт за допомогою письма (на письмі – в широкому значенні) вказує на своє «Я». Письмо як художній простір відсилає до «Я» героя-оповідача як суб'єкта предикації. Дослідження в цій роботі спрямовано на аналіз письма як «когнітивного захоплення суб'єктом самого себе» (Декомб, 2011: 132). Термін «суб'єкт письма» запропонував Р. Барт (2000), який позначив ним заміну автора як повноправного суб'єкта творчості скриптором. Образ героя, що є суб'єктом письма, у цій роботі буде подано через фігуру *homo scribens* (що тлумачиться як фікційний суб'єкт письма) – за аналогію з *homo legens* на позначення суб'єкта читання.

Тематичний горизонт дослідження визначено акцентом на понятті «суб'єкт»: вивчення особистісного письма проливає світло на конструктивну практику самопізнання індивіда. В. Декомб звертає нашу увагу на те, що в тлумаченні поняття суб'єкта центральне місце займає концепт «самоусвідомлення» (Декомб, 2011: 7).

Письмо про себе (*écriture du Moi*) у французьких філологічних студіях є назвою гібридного жанру (Hazan, 1996–1997), іншими словами – використовується на позначення особистісного письма не залежно від форми твору (щоденник, лист, мемуари тощо).

Разом з «*écriture du Moi*» використовуються також формула «*écriture de soi*» і зовсім рідко «*écriture du «je»*». Проведення семантичного розрізнення наявних варіантів назв, що стає можливим завдяки лінгвістичному коду, покликане вказати на філософсько-психологічний контекст письма про себе. В центрі усіх дефініцій на позначення цього процесу / естетичної практики перебуває письмо від першої особи, єдність «Я» та письма. Важливо підкреслити, що займенники «*moi*» та «*je*» вказують на різні «Я». Якщо переклад на українську не передає цю ідею, то класика французької літератури надає промовисті вказівки для уникнення плутанини. Одним з перших на проблему суб'єкта письма у накопичення «Я» та плутанини між ними звернув увагу Стендаль у автобіографічному творі «Життя Анрі Брюлара, оповідач якого на початку свого письма стверджує, що уникнути множини «Я» неможливо» (Стендаль, 1978: 8). Французьке «*Je*» є придієслівним займенником, під час його перекладу залишити у семантиці «Я» на позначення суб'єкта письма виключно вказівку на того, хто пише, було б помилкою. Динамічність «Я» у вимірі особистісного письма не повинна зазнати редукції: розуміння *homo scribens* як «Я», що пише, створює оманливу ілюзію розуміння суб'єкта письма як вихідної точки естетичної діяльності письма про себе. Єдиним свідченням про героя є його письмо, а точніше саме наративна модель, яка вказує на доцільність погляду на героя на різних рівнях, у різних часових пластах: «Я», що передувало письму, «Я», що продукувало письмо, «Я», що виражалось на письмі, не є тотожними. Дослідження їхньої динаміки та трансформації виводить «Я» у письмі за рамки виключно придієслівного займенника.

На різні форми «Я» вказував і П. Рікер, який у праці «Сам як інший» (Рікер, 2000), здійснюючи підсумок різночасових досліджень

поняття суб'єкта, зіштовхнувся з лінгвістичним казусом французької мови. В результаті П. Рікер прийшов до висновку, що за «Я», яке в оповіді постає головним суб'єктом, криється третя особа однини. Застосовуючи лінгвістичний код П. Рікер також розкрив семантичну відмінність між «Я» у розумінні «soi» та «Я» як «moi». Французьке «soi» має своїм еквівалентом українське «себе». У словосполучення «письмо про себе» лінгвістичний код вказує на те, що письмо націлене на розуміння «Я».

Варіант «écriture de soi» частіше використовують у психоаналітичних студіях. Зокрема, Ж.-Ф. Шіантаретто (Roche, Clancier & Chiantaretto, 2005) з групою дослідників вивчав особистісну літературу у психоаналітичному аспекті. У підсумку їхньої діяльності письмо про себе своїм центром отримало концепт «нарцисизм». Дослідники з'ясували парадокс, що має місце у письмі: інтимне «Я» перетворюється на безособове, а відтак і невловиме. Розгляд лінгвістичної категорії крізь призму психології дозволив конкретизувати конотативний аспект концепту «себе» в понятті «письмо про себе». У психоаналітичному аспекті концепт «moi» тлумачиться як частинка особистості, що проявляється в контакті із зовнішнім світом, працює на творення сфери свідомого. Креативний потенціал особистості виражає займенник «soi» (англійське «self») – у порівнянні з «moi» він більшою мірою стверджує упевненість індивіда у собі. Таким чином, маємо підстави стверджувати, що первісно «moi» не стосується свідомої діяльності суб'єкта, а саме у процесі письма виражає свій потенціал у його творенні.

Як відомо, у мові структурується несвідоме, а це означає, що мова як знакова система здатна упорядковувати хаотичні імпульси внутрішнього світу суб'єкта, проявляючи його безособове «Я» у просторі письма. Також знаходимо пояснення того, що «soi» зазнає впливу культури, суспільних цінностей, і тому здатне розвиватися протягом усього життєвого шляху індивіда (Simonet & Einhorn, 2013). Попри той факт, що в перекладі праць, присвячених семінарам Ж. Лакана, майже завжди «moi» означає власне «Я» суб'єкта (Дьяков, 2010), психоаналітичні студії проблем письма переконують у тому, що «Я» (в розумінні «je»), яке знаходить вираження у мові, не є тотожним власному «Я» індивіда. Висновок Ж. Лакана з семінарів, присвячених теорії суб'єкта 1954–1955 рр., де головним робочим інструментом стала лінгвістика: его (власне «Я» – moi)

є функцією уяви, а не суб'єктом (Лакан, 1998), – «Я» (moi) керує досвідом людини та усіма регістрами відчуттів. У процесі письма «Я» (як moi) переходить на місце несвідомого, заміщаючи його собою. Саме тому деконструкція «Я» суб'єкта пов'язана з «moi», що таким чином виходить на перший план (Clement & Duméry, 2017). Завдяки психоаналітичним студіям, в яких мова розглядалася як несвідоме, стає можливим виведення на поверхню висновку про те, що писемна діяльність (процес створення історії разом з написаною історією) виконує функцію деконструкції суб'єкта у розумінні – виявляє «Я» героя, що до письма залишалося неусвідомленим.

«Я», що береться за письмо, таким чином, не здатне корелювати з чітким, визначеним образом ідентичності, вказуючи нам те, що особистісне письмо має значення саме як пошук індивідом себе. Цей висновок вкотре підтверджує єдність практики письма про себе героя художнього твору та реальної людини. Стендаль у згаданому вище творі прямо визначав цільову спрямованість письма про себе, стверджуючи, що лише створення історії власного життя здатне пояснити людині, якою вона є насправді (Стендаль, 1978: 8.). Слова Анрі Брюлара, написані 1833 року, повторить на новий лад герой Ж.-П. Сартр в повісті «Нудота» (Сартр, 2006).

Отже, взаємовідношення між різними «Я», що входять у концепт «письмо про себе», виступають означуваним, здатні проявитися під час аналізу художнього ландшафту, створеного особистісним письмом, та мають справу з глибиною внутрішнього світу індивіда.

Психоаналітичне тлумачення смислів письма бере свій початок від «вічного» блокнота З. Фрейда (1926). Метафоричне навантаження «вічного» блокнота включає в себе платонівську ідею про письмо як замітник пам'яті, але вже у конструктивному руслі. Записування виконує функцію ліків від забування, а тому простір письма є – мовою Фрейда – матеріальною частиною апарату пригадування. На незриму пам'ять, яку людина носить в собі, не можна покластися – ситуацію рятує видимий матеріальний записник, який підлягає можливому багаторазовому прочитанню, тобто відтворенню у незмінному вигляді. Ж. Деріда пояснює, що пам'ять у З. Фрейда – не просто одна із психічних якостей, а сутність усього психічного. В частині «Фрейд і сцена письма» праці «Письмо та відмінність» Ж. Деріда звертає увагу на те, що власну структуру психічного

апарату психоаналіз пропонує представити як машину письма. «Усе починається з відтворення» (Дерида, 2004: 429), але текст «не може мислитися у формі присутності, первісної чи зміненої». Тобто писати – означає мати справу зі сховищами смислу, «який ніколи не був присутнім», адже те, що сприймається, піддається прочитанню виключно в минулому. Тож письмо є тим теперішнім, що перебудовується зі знаків пам'яті. Метафора письмового сліду посідає чільне місце у тлумаченні Ж. Дерида образу містичного блокнота, психічного апарату. Семантичні поля цієї метафори легко піддаються проектуванню на письмо як діяльність людини. Так, ідея про те, що письмо доповнює сприймання раніше за усвідомлення перцепції, розкриває конструктивне навантаження виписування пережитого і спростовує розуміння цього процесу як банального вкладання минулих подій життя в графічну форму. Ідея про зв'язок процесу письма та витіснення (Дерида, 2004: 456) підтверджується історіями героїв багатьох романів, художній простір яких представлений особистісним письмом фікційного суб'єкта (зокрема, «Сповідь сина століття» (Musset, 1973), «Старосвітський хлопчина» (Моріак, 1994), «Дихай!» (Брасм, 2017). Положення статті З. Фрейда «Гальмування, симптом і страх» (Фрейд, 1926) допомагають пояснити ставлення суб'єкта до письма як мовленнєвої діяльності. У письмі про себе героїв французького роману не наявний жоден з видів гальмування за З. Фрейдом. Не залежно від описаних в творі життєвих перипетій, герої французьких романів, що виступають у ролі суб'єкта письма не виявляють страху у своєму ставленні до письма як процесу творення історії, що, за З. Фрейдом, свідчить про відсутність у них придушеного задоволення. Натомість можна вести мову про надлишкове захоплення письмом, що, за висловлюванням З. Фрейда, має місце у випадках смутку. Той факт, що жоден із героїв, які писали про себе, не гальмує цей процес, тим паче «не відкладає перо» повністю, свідчить, що роль суб'єкта письма пробуджує в індивіда віру у свої сили. Тобто починаючи процес письма, герой плекає своє «Я» і хай імпліцитно, але вірить в успіх своєї справи. Навіть, коли героїв вкладають у письмову історію усвідомлені гріхи, помилки, ганебні, навіть злочинні вчинки, розгортання письма без гальмування вказує на конструктивні смисли письма, що неодмінно виявляється «рідним», «близьким» суб'єкту, і ніколи – покаранням чи саморуйнуванням. Приступаючи

до писемної діяльності, суб'єкт залучає механізми, протилежні запереченню. Натомість письмо як естетичну діяльність також можна розглядати як вид сублімації. У сьомій книзі своїх семінарів Ж. Лакан розширює тлумачення сублімації у дискурсивному полі зв'язку психоаналізу та етики. Історія роману утверджує думку про те, що початок процесу письма свідчить про відчуття індивідом порожнечі та прагнення заповнити її, але розгортання письма виявляє прогалини у сфері психічних потреб. Письмо допомагає герою зрозуміти тимчасове самоошукання (особливо яскраво це експлікує Октав з роману Мюссе «Сповідь сина століття» (Musset, 1973)), коли він відмовляється від своїх принципів поведінки, від усього того, що вважав усталеним. Саме в ролі суб'єкта письма герой стає «майстром своєї системи підтримки» (Lacan, 1997: 119). Ж. Дерида стверджує, що відмінність писемного та усного мовлення полягає у площині *«внутрішнього інтимного зв'язку, думки та мовлення»*. Саме тому не можна нехтувати письмом як модусом оповіді, адже письмо не є простим записуванням (Дерида, 2004: 403–468). Як засвідчують французькі тексти, художній простір яких визначений письмом героя, до письма суб'єкт звертається не лише тому, що не має поруч того Іншого, якому можна було б усно все сказати – письмо потрібне самому суб'єктові, щоб зрозуміти власне те, що може бути висловленим, щоб виразити себе.

Підтвердження цієї думки знаходимо також у Ж. Лакана (1998), який на основі аналізу «Викраденого листа» Е. По (Po, 1884) показав, що план висловлювання розходиться з планом акту висловлювання. Тобто мовлення героя не повністю відповідає його наміру. *«Для кожного з персонажів письмо є нічим іншим, як його несвідомим»* (Лакан, 1999: 281). Процесуальність письма створює художній ландшафт, символічний порядок якого виявляє несвідоме в суб'єкті письма. Тож ідеї Ж. Лакана уточнюють проблемні питання дослідження діалогічності письма про себе: кому належить письмове повідомлення – адресату чи адресанту; в чому полягає дар письма та з якою явною та прихованою метою написане відправляють іншому. Висновки Лакана, здійснені у процесі інтерпретації оповідання Е. По (Po, 1884), правомірні і щодо письма про себе. Ж. Лакан показав, що лист в оповіданні Е. По виконує функцію рухомого означника, що структурує міжсуб'єктивні відносини, результатом яких є несвідоме зміщення персонажів. Ця

функція закріплюється за письмом про себе як видом діяльності суб'єкта з тією відмінністю, що структурування відбуватиметься як у площині інтерсуб'єктивних відносин (героя, що веде письмову оповідь, із зовнішніми іншими), так і у координатах «Я» – «Я» (діалог «Я» -наратора з собою як реципієнтом та героєм). Роль суб'єкта письма можна зіставити з роллю детектива Дюпена (як її визначив Ж. Лакан); інтерпретатору діяльності суб'єкта письма та художнього простору, створеного нею, своєю чергою, буде відведена роль психоаналітика. Опозиція прихованого (від розуміння героя-оповідача) – відкритого (інтерпретатором у ході дослідження художнього простору, створеного письмом першого) структурує зміст письма про себе.

Ж. Лакан (Lacan, 1975) пропонує основу для дослідження письма не лише як символічного порядку, а й допомагає висвітлити ідею того, що письмо перетинає інстанції суб'єкта, пов'язуючи реальне в житті героя, символічне та уявне. Положення вченого дають можливість зробити висновок про здатність письма вносити розподіл у рефлексивність погляду суб'єкта на себе, бути першим кроком у напрямку до Іншого. Головним чином письмо зв'язує суб'єкта з істотністю мови. Письмо про себе як психотерапевтична практика використовується досить часто. Актуальним напрямом гуманітаристики початку ХХІ ст. стала наративна психологія, однією з ключових ідей якої є думка про те, що історія індивіда про пережите головним чином створює суб'єкта, а не описує події як вони були. Аналізуючи праці Ж. Лакана, Ж. Морале розгортає дискурс межі письма та реальності (Moralès, 2010). Конструктивність письма, зверненого до власного «Я» суб'єкта, поміж іншим полягає у можливості досягнення ефекту без втручання чи сторонньої допомоги психотерапевта. Лінда Джой Майєрс наголошує роль письма про себе як шляху до цілісності індивіда (Myers, 2003), а також продуктивність самовипишування на шляху гармонізації «Я» індивіда, поготів – подолання травми, акцентує єдність письма та пам'яті (Myers, 2010).

На основі положень Ж. Гюсдорфа (Gusdorf, 1991: 93–120), можна визначити *homo scribens* як межовий образ, що утворюється лінією переходу від суб'єкта в теперішньому (тобто того, хто береться за перо – приступає до оповіді) до себе минулого (того, хто був учасником подій, що вкладаються в оповідь). Суб'єкт письма

має цілковиту свободу у виборі матеріалу, з якого формує історію власного життя. Як зазначав Гюсдорф: ми ніколи не пишемо, щоб нічого не сказати (Там само: 99.).

За Ж. Женеттом, для аналізу наративної структури особистісного письма нам потрібно узагальнити форму, точніше письмо як оповідь (Зенкин, 1998). Основою типології в цьому випадку, як і у Ж. Женетта в «Оповідному дискурсі» (1998), слугуватиме співвідношення між охопленням матеріалу та ступенем узагальненості висновків. Більшість текстів, в яких представлена писемна діяльність героя-оповідача, пропонує прочитувати акт висловлювання як зміст твору. Справджуються слова Р. Барта про те, що писати – це більше, ніж просто розповідати, адже має місце також так рефлексія самої розповіді, «кожен референт («те, про що мовиться») перетворюється на акт мовлення» (Барт, 2000: 223).

Хоч би яким не було письмо – воно спрямовано на зіцнення; слід, утворений письмом, не може бути повторенням болю, садомазохізмом, деструктивним рухом. Пояснення Шарлі, героїні-оповідачки роману А.-С. Брасм «Дихай!» (2017), причин, що лежать в основі її письма, суттєвим чином акумулює модальність погляду суб'єкта письма на протагоніста історії, вкладеної в наративну модель письма: «...вирішила, що не мушу дивитися на помилки минулого. Я боялася болю..., боялася правди так само, як і докорів сумління..., сумнівів, бунту. Я просто боялась, що мене засліпили, а я мушу зненацька розплющити очі. Одним словом, боялась пожаліти. Тому вирішила писати» (Брасм, 2017: 12). Розмежовувати *homo scribens* та письмо нелогічно, відокремити суб'єкта від писемної діяльності на рівні оповіді просто неможливо.

Письмо дозволяє суб'єкту перетворити спогад, рефлексію певних подій (включаючи чуттєве переживання) на наратив.

Герой роману Ф. Моріака «Старосвітський хлопчина» (1994) починає писати з метою зрозуміти минуле. Ален у письмі реалізує свою нагальну потребу в піклуванні про себе, тому не може дивитися на зміст своїх зошитів як на пережите. Дистанція у два і більше роки дозволяє наблизитися до болісних подій настільки, щоб набувати здатності викладати їх на письмі. Водночас, писемна діяльність, за словами Алена, замикає його всередину кола, але його текст спростовує це судження, пропонуючи натомість думку про письмо як лінію життя. Записування усіх подій, що мали

на Алена серйозний вплив, виступає терапевтичною практикою. Втім місія письма у романі Моріака не може зводитись до засобу психологічного полегшення. У світлі відкриття своїх помилок та хиб Ален переосмислює свій життєвий шлях. Письмо допомагає йому розташувати в логічному зв'язку сцени різних часових періодів, завдяки чому стає можливим виявлення зав'язаних на непорозумінні тенет, які людина сама створює і сама в них заплутується. Ален дуже влучно називає письмо про себе «транспонуванням себе самого» (Моріак, 1994). Використання метафори з музичним кодом пояснює зв'язок письма як мовленнєвої діяльності з історією, що записується. Герой Моріака у такий спосіб акцентує той факт, що письмо не є банальним засобом перенесення у графічну форму життєвих ситуацій. Під час «переведення на папір» діалогів Ален може змінювати певні слова, зберігаючи основну тему, що разом з іншими елементами арсеналу письма (упорядкування, ефект позаперебування, погляд збоку тощо) змінює сприймання героєм сцен з його життя. Герой відчуває готовність дивитися на себе у письмі, не повторюючи досвід Нарциса, адже завдяки письму він знає, чий образ проступатиме на поверхні його історії (Моріак, 1994: 357). Також завдяки писемній діяльності, що допомогла поєднати сцени життя, Ален відкриває новий смисл власних слів, сказаних колись. Лише в письмі, на відміну від зовнішньої реальності, Ален міг бути вільним та повністю щирим. Досвід письма надає йому впевненості у відчутті себе як суб'єкта, що, своєю чергою, проектується і на зміну своєї ролі в житті.

Висновки

Герої-оповідачі художніх творів, в яких розгортається діяльність письма, транслюють важливий для реальної людини висновок: неможливість зізнання як такого, позаяк суб'єкт, що береться за перо, шукає – і не знає наперед – яким він є. Усі знання про себе, що передують письму, формують події зовнішнього світу, від якого герой відходить, обираючи роль суб'єкта письма. Письмо індивіда як наративна модель не може бути простою копією фактів та подій життя. Письмо про себе ґрунтується на незнанні суб'єктом власного «Я», сенсу та прихованої логіки подій, що з ним траплялися.

Сам факт письма свідчить: відношення героя з пером у руках до протагоніста описуваних подій передають слова: я не такий, я є іншим. Беручи на себе роль суб'єкта письма, герой виявляється включеним у процес вироблення смислів пережитих подій, що уможлиблюється завдяки письму. Ідентичність наратора перетворює індивіда на суб'єкта становлення, якого важко локалізувати. Ця ситуація породжує питання про віртуальність образу *homo scribens* та евокацію як головну рису суб'єкта письма.

Простір письма включає в себе те, що не може бути озвученим іншим способом. Починається письмо з внутрішньої тривалої роботи суб'єкта, яка залишається невисловленою, а спрямовується письмо у невідомість. Втім подія письма не може відбутися без впливу на суб'єкта, що здійснив цю естетичну діяльність.

Проведене дослідження вводить письмо про себе в коло питань психолінгвістичного аспекту комунікації. Описані параметри письма про себе як наративної моделі відкривають горизонт подальших досліджень письма як оповіді з особливою комунікативною рамкою у віртуальному просторі, який пропонують сучасній людні новітні технології. Наративна модель «письма про себе» може слугувати подальшим науковим студіям з питань дослідження центральних мовних (фонологічних, семантичних, орфографічних) та периферійних (алогографічних, підготовки та виконання письмових слів) процесів. Експліковані в ході дослідження відношення «Я» та процесу особистісного письма значно поглибили розуміння прагматичного аспекту письмового повідомлення, що створює ґрунт для психолінгвістичного аналізу (ПЛА) тексту/дискурсу суб'єкта письма. Результати проведеного дослідження, а саме описаний внутрішній психологічний стан суб'єкта, що знаходить вираження у просторі письма, завдяки потужності фігур та метафор художнього простору, засвідчують конструктивність залучення матеріалу художніх текстів для вивчення мовної свідомості.

Література

- Барт, Р. (2000). Введение в структурный анализ повествовательных текстов. Французская семиотика: От структурализма к постструктурализму (Пер. с франц. Г.К. Косикова), *Зарубежная эстетика и теория литературы XIX–XX вв. Трактаты, статьи, эссе* (с. 196–238). Москва: Прогресс.

- Декомб, В. (2011). *Дополнение к субъекту: Исследование феномена действия от собственного лица*. Москва: Новое литературное обозрение.
- Дерида, Ж. (2004). *Письмо та відмінність*. Київ: Основи.
- Дьяков, А.В. (2010). *Жак Лакан. Фигура философа*. Москва: Издательский дом «Территория будущего».
- Женетт, Ж. (1998). Повествовательный дискурс. *Фигуры* (У 2-х т.). (Т. 2, с. 60–274). Москва: Изд.-во им. Сабашниковых.
- Зарецкий, Ю.П. (н.д.). *Свидетельства о себе «маленьких» людей: новые исследования голландских историков*. Режим доступа: <http://visantrop.rshu.ru/article.html?id=1167089>
- Зенкин, С.Н. (1998). Преодоленное головокружение: Жерар Женетт и судьба структурализма. Ж. Женетт (Укл.), *Фигуры* (У 2-х т.). (Т. 1, с. 9–38). Москва: Изд.-во им. Сабашниковых.
- Лакан, Ж. (1998). *Семинары. Книга I: Работы Фрейда по технике психоанализа (1953/54)*. Москва: ИТДГК Гнозис; Логос.
- Лакан, Ж. (1999). *Семинары. Книга II: «Я» в теории Фрейда и в технике психоанализа (1954/55)*. Москва: Гнозис; Логос.
- Рікер, П. (2000). *Сам як інший*. Київ: Дух і літера.
- Рікер, П. (2002). *Интеллектуальна автобіографія. Любов і справедливість*. Київ: Дух і літера.
- Фрейд, З. (1926). *Торможение, симптом, тревога*. Режим доступа <http://nosova.com.ua/lib/1926-tormozhenije-simptom-i-trevoga-hemmung-symptom-und-angst-131.html>
- Фуко, М. (2007). *Герменевтика субъекта: Курс лекций, прочитанных в Коллеж де Франс в 1981–1982 учебном году* (Пер. с фр. А.Г. Погоняйло). Санкт-Петербург: Наука.
- Angard, L. (2009). *Les écritures du moi: vers une nouvelle définition? (entre soumission et liberté)*. Retrieved from http://www.fabula.org/actualites/les-ecritures-du-moivers-une-nouvelle-definition-entre-soumission-et-liberte_29096.php
- Auxéméry, Y. (2019). Le trauma de guerre comme moteur d'écriture: analyse patho-littéraire et psycholinguistique de Louis-Ferdinand Céline. *L'Évolution Psychiatrique*, 84(3). <https://doi.org/10.1016/j.evopsy.2019.07.001>
- Baus, C., Strijkers, K., & Costa, A. (2013). When does word frequency influence written production? *Frontiers in Psychology*, 4, 963. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2013.00963>
- Cantin, A. (2000). *Les écritures intimes aux frontières du réel ou : une littérature du vrai est-elle possible*. Retrieved from <https://www.fabula.org/colloques/frontieres/228.php>
- Clement, C., & Duméry, H. (2017). Moi. Le moi et la deconstruction du sujet. *Encyclopedia Universalis*. Retrieved from <https://www.universalis.fr/encyclopedie/moi/2017>
- Gadet, F. (2017). L'oralité ordinaire à l'épreuve de la mise en écrit : ce que montre la proximité. *Langages*, 208, 113–129. <https://doi.org/10.3917/lang.208.0113>
- Gusdorf, G. (1991). *Lignes de vie 2. Auto-bio-graphie*. Paris: Odile Jacob.
- Hazan, I. (1996–1997). *Simone de Beauvoir, Mémoires*. Retrieved from <http://www.winimage.com/beauvoir/beauvoir.pdf>
- Lacan, J. (1975). *Joyce, le symptôme I*. Retrieved from <http://aejcpp.free.fr/lacan/1975-06-16.htm>

- Lacan, J. (1997). *The Seminar of Jacques Lacan: The Ethics of Psychoanalysis. Book VII*. New York; London: W.W. Norton.
- Lefort-Favreau, J. (2017). Paysages des écritures de soi. *Acta fabula*, 18(6). Retrieved from <http://www.fabula.org/revue/document10366.php>
- Lejeune, Ph. (1989). On Autobiography (Transl. K. Leary). In P.J. Eakin (Ed.), *The Autobiographical Pact (bis)*, (pp. 119–137). Minneapolis (MN): University of Minnesota Press.
- Moralès, G. (2010). *L'Écriture du réel. Pour une philosophie du sujet*. Paris: Les Éditions du Cerf.
- Myers, L.J. (2003). *Becoming whole: Writing Your Healing Story*. San Diego, California: Silvercat Publications.
- Myers, L.J. (2010). *The Power of Memoir: How to Write Your Healing Story*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Roche, A., Clancier, A., & Chiantaretto, J.-Fr. (2005). *Autobiographie, Journal Intime et Psychanalyse*. Paris: Economica-Anthropos.
- Simonet, M., & Einhorn, J. (2013). L'écriture de Soi. *Le Magazine Littéraire*, 530, (Aprile), 44–46.

Джерельна база

- Брасм, А.-С. (2017). Дихай! Львів: ВСЛ.
- Моріак, Ф. (1994). Старосвітський хлопчина. Поцілунок, дарований прокаженому (Пер. з фр. Перепадя Анатоль), (с. 210–362). Київ: Основи.
- Сартр, Ж.-П. (2006). Нудота. Харків: Фоліо.
- Стендаль, Ф. (1978). Жизнь Анри Брюлара. Собрание сочинений (У 12-ти т.). (Т. 12, с. 4–305). Москва: Правда.
- Musset, de Alfred (1973). *La confession d'un enfant du siècle*. Paris: Gallimard Education.
- Po, E.A. (1884). *The Purloined Letter*. Retrieved from <https://etc.usf.edu/lit2go/pdf/passage/5357/the-works-of-edgar-allan-poe-081-the-purloined-letter.pdf>

References

- Bart, R. (2000). Vvedenie v strukturnyj analiz povestvovatelnyh tekstov. Francuzskaja semiotika: Ot strukturalizma k poststrukturalizmu [Introduction to the Structural Analysis of Narratives. French Semiotics from Structuralism to Poststructuralism]. (Trans. G.K. Kosikova). *Zarubezhnaja jestetika i teorija literatury XIX–XX vv. Traktaty, stati, jesse – Foreign aesthetics and theory of literature of the XIX–XX century. Treatises, Articles, Essays* (pp. 196–238). Moscow: Progress [in Russian].
- Dekomb, V. (2011). *Dopolnenie k subektu: Issledovanie fenomena dejstvija ot sobstvennogo lica [Addition to subject: investigation of deeds from own personality]*. Moscow: Novoe literaturnoe obozrenie [in Russian].
- Deryda, Zh. (2004). *Pysmo ta vidminnist [Writing and Difference]*. Kyiv: Osnovy [in Ukrainian].
- Djakov, A.V. (2010). *Zhak Lakan. Figura filsofa [Jacques Lacan: The Person of the Philosopher]*. Moscow: Izdatelskij dom «Territorija budushhego» [in Russian].

- Zhenett, Zh. (1998). Povestvovatelnyj diskurs [Narrative Discourse]. *Figury – Figures* (Vols. 1–2). (Vol. 2, pp. 60–274). Moscow: Izd.-vo im. Sabashnikovykh [in Russian].
- Zareckij, Ju.P. (n.d.). *Svidetelstva o sebe «malenkih» ljudej: novye issledovanija gollandskih istorikov* [Evidences about themselves of the «small» people: New research by Holland historians]. Retrieved from <http://visantrop.rsuh.ru/article.html?id=1167089> [in Russian].
- Zenkin, S.N. (1998). Preodolennoe golovokruzhenie: Zherar Zhenett i sudba strukturalizma [Dizziness that has been overcome]. In G. Genette (Ed.), *Figury – Figury* (Vols. 1–2). (Vol. 1, pp. 9–38). Moscow: Izd.-vo im. Sabashnikovykh [in Russian].
- Lakan, Zh. (1998). *Seminary, Kniga I: Raboty Frejda po tehnike psihoanaliza (1953/1954)* [The Seminar, Book I. Freud's Papers on Technique, 1953–1954]. Moscow: ITDGK Gnozis; Logos [in Russian].
- Lakan, Zh. (1999). *Seminary, Kniga II: «Ja» v teorii Frejda i v tehnike psihoanaliza (1954/1955)* [The Seminar, Book II. The Ego in Freud's Theory and in the Technique of Psychoanalysis, 1954–1955]. Moscow: Gnozis; Logos [in Russian].
- Riker, P. (2000). *Sam yak inshyi* [Oneself as Another]. Kyiv: Dukh i litera [in Ukrainian].
- Riker, P. (2002). *Intelektualna avtobiohrafia. Liubov i spravedlyvist* [Intellectual Autobiography. Love and Justice]. Kyiv: Dukh i litera [in Ukrainian].
- Freud, Z. (1926). *Tormozhenie, simptom, trivoga* [Inhibitions, Symptoms and Anxiety]. Retrieved from <http://nosova.com.ua/lib/1926-tormozhenije-simptom-i-trevoga-hemmung-symptom-und-angst-131.html> [in Russian].
- Fuko, M. (2007). *Germenevika subekta: Kurs lekcij, pročitannyh v Kollezhe de Frans v 1981–1982 uchebnom godu* [The Hermeneutics of the Subject: A lecture course originally given at the Collège de France in the years 1981–1982]. St. Petersburg: Nauka [in Russian].
- Angard, L. (2009). *Les écritures du moi: vers une nouvelle définition? (entre soumission et liberté)*. Retrieved from <http://www.fabula.org/actualites/les-ecritures-du-moivers-une-nouvelle-definition-entre-soumission-et-liberte-29096.php>
- Auxéméry, Y. (2019). Le trauma de guerre comme moteur d'écriture: analyse patho-littéraire et psycholinguistique de Louis-Ferdinand Céline. *L'Évolution Psychiatrique*, 84(3). <https://doi.org/10.1016/j.evopsy.2019.07.001>
- Baus, C., Strijkers, K., & Costa, A. (2013). When does word frequency influence written production? *Frontiers in Psychology*, 4, 963. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2013.00963>
- Cantin, A. (2000). *Les écritures intimes aux frontières du réel ou : une littérature du vrai est-elle possible*. Retrieved from <https://www.fabula.org/colloques/frontieres/228.php>
- Clement, C., & Duméry, H. (2017). Moi. Le moi et la deconstruction du sujet. *Encyclopedia Universalis*. Retrieved from <https://www.universalis.fr/encyclopedie/moi/2017>
- Gadet, F. (2017). L'oralité ordinaire à l'épreuve de la mise en écrit : ce que montre la proximité. *Langages*, 208, 113–129. <https://doi.org/10.3917/lang.208.0113>
- Gusdorf, G. (1991). *Lignes de vie 2. Auto-bio-graphie*. Paris: Odile Jacob.
- Hazan, I. (1996–1997). *Simone de Beauvoir, Mémoires*. Retrieved from <http://www.winimage.com/beauvoir/beauvoir.pdf>

- Lacan, J. (1975). *Joyce, le symptôme I*. Retrieved from <http://aejcpp.free.fr/lacan/1975-06-16.htm>
- Lacan, J. (1997). *The Seminar of Jacques Lacan: The Ethics of Psychoanalysis. Book VII*. New York; London: W.W. Norton.
- Lefort-Favreau, J. (2017). Paysages des écritures de soi. *Acta fabula*, 18(6). Retrieved from <http://www.fabula.org/revue/document10366.php>
- Lejeune, Ph. (1989). On Autobiography (Transl. K. Leary). In P.J. Eakin (Ed.), *The Autobiographical Pact (bis)*, (pp. 119–137). Minneapolis (MN): University of Minnesota Press.
- Moralès, G. (2010). *L'Écriture du réel. Pour une philosophie du sujet*. Paris: Les Éditions du Cerf.
- Myers, L.J. (2003). *Becoming whole: Writing Your Healing Story*. San Diego, California: Silvercat Publications.
- Myers, L.J. (2010). *The Power of Memoir: How to Write Your Healing Story*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Roche, A., Clancier, A., & Chiantaretto, J.-Fr. (2005). *Autobiographie, Journal Intime et Psychanalyse*. Paris: Economica-Anthropos.
- Simonet, M., & Einhorn, J. (2013). L'écriture de Soi. *Le Magazine Littéraire*, 530, (Aprile), 44–46.

Sources

- Brasm, A.-S. (2017). *Dykhai [Breathe]*. Lviv: VSL [in Ukrainian].
- Moriak, F. (1994). Starosvitskyi khlopchyna [Maltaverne]. *Potsilunok, darovanyi prokazhenomu – The Kiss to the Leper* (pp. 210–362). Kyiv: Osnovy [in Ukrainian].
- Sartr, Zh.-P. (2006). *Nudota [Nausea]*. Kharkiv: Folio [in Ukrainian].
- Stendal, F. (1978). Zhizn Anri Brjulara [The Life of Henry Brulard]. *Sobranie sochinenij – Collected works* (Vols. 1–12). (Vol. 2, pp. 4–305). Moscow: Pravda [in Russian].
- Musset, de Alfred. (1973). *La confession d'un enfant du siècle*. Paris: Gallimard Education.
- Po, E.A. (1884). *The Purloined Letter*. Retrieved from <https://etc.usf.edu/lit2go/pdf/passage/5357/the-works-of-edgar-allan-poe-081-the-purloined-letter.pdf>

АНОТАЦІЯ

Вступ. Презентоване у статті дослідження висвітлює специфіку наративної моделі, утвореної письмом індивіда про себе самого. Відбувається розширення проблематики лінгвістичної семантики шляхом включення в неї категорії письма як мовленнєвої діяльності. У такий спосіб стаття експлікує психолінгвістичний код формотворчих елементів концепту «письма про себе» («Я», «себе», «письмо як естетична діяльність»). Також у статті простежено вплив процесу письма на суб'єкта.

Мета. Описати усі параметри письма про себе як варіанту оповіді, завдяки якій суб'єкт наближається до самопізнання.

Методи. У статті застосовано (пост) структуралістський, наратологічний підхід. Теоретико-методологічну базу дослідження становлять концепції та ідеї Ж. Лакана, Ж. Гюсдорфа, Р. Барта, П. Рікера, Ж. Женетта.

Результати. Виокремлені головні положення праць провідних французьких дослідників особистісного письма дозволили описати нарративні особливості письма про себе, які були підтверджені та уточнені з боку художніх творів. Виявлений лінгвістичний код різних французьких варіантів термінів на позначення особистісного письма допоміг експлікувати сферу несвідомого, що має місце в письмі про себе. Погляд на письмо як на форму мовленнєвої діяльності в аспекті психоаналізу привів до висновку про те, що письмо виявляє «Я» індивіда, яке він не усвідомлював. Початок процесу письма свідчить про відчуття людиною порожнечі та прагнення заповнити її, але розгортання письма виявляє прогалини у сфері психічних потреб. Перетворюючи хаос індивідуальної пам'яті під час письма на рефлексію подій та переживань, індивід тим самим займає позицію позаперебування до себе колишнього: у статусі наратора отримує можливість дивитися збоку на своє «Я». Водночас, письмо як наратив виступає упорядкуванням імпульсів внутрішнього освіту індивіда, які структуруючись на письмі набувають об'єктивності в якості сліду.

Висновки. Беручи на себе роль суб'єкта письма, герой виявляється включеним у процес вироблення смислів пережитих подій. Ідентичність наратора перетворює індивіда на суб'єкта становлення. Описані параметри письма про себе як нарративної моделі відкривають горизонт подальших психолінгвістичних досліджень письма як оповіді з особливою комунікативною рамкою у віртуальному просторі, який пропонують сучасній людині новітні технології. Проведене дослідження вводить письмо про себе в коло питань психолінгвістичного аспекту комунікації.

Ключові слова: письмо, суб'єкт, *homo scribens*, «Я», оповідь, нарративна модель.

Павленко Юлія & Куницкая Ирина. Письмо о себе как нарративная модель

АННОТАЦИЯ

Введение. Статья представляет исследование нарративной модели, созданной письмом индивида о себе самом. Подход к письму как к специфической форме речевой деятельности ведет к расширению проблематики лингвистической семантики, стимулирует раскрытие семантики составляющих элементов концепта «письма о себе» («Я», «себя», «письмо как эстетическая деятельность»), а также приводит к экспликации влияния процесса письма на субъекта.

Цель. Описать все параметры письма о себе как варианта повествования, благодаря которой субъект движется к самопознанию.

Методы. В статье применены (пост) структуралистский, нарратологический подходы. Теоретико-методологическую базу исследования составляют концепции и идеи Ж. Лакана, Ж. Гюсдорфа, Р. Барта, П. Рикера, Ж. Женетта.

Результаты. Выделенные основополагающие положения трудов ведущих французских теоретиков личностного письма позволили описать нарративные особенности письма о себе как формы речевой деятельности, которые подтверждают и уточняют материал художественных произведений. Сравнение различных французских вариантов понятий для обозначения личностного письма с помощью лингвистического кода помог эксплицировать сферу бессознательного в письме о себе. Подход к письму как к речевой деятельности в аспекте психоанализа привел к умозаключению: письмо обнаруживает «Я» индивида, которое он не осознавал. Начало процесса письма свидетельствует об ощущении человеком экзистенциальной пустоты и желании ее заполнить. Превращая хаос индивидуальной памяти во время письма в рефлексию событий и переживаний, индивид тем самым занимает позицию венахождения к себе прежнему: в статусе рассказчика получает возможность смотреть со стороны на свое «Я». В то же время, письмо как нарратив выступает структурированием импульсом внутреннего мира индивида, которые становясь следом в письме приобретают объективность.

Выводы. Принимая на себя роль субъекта письма, герой оказывается включенным в процесс выработки смыслов пережитых событий. Идентичность рассказчика превращает индивида в субъекта становления. Описанные параметры письма о себе как нарративной модели открывают горизонт дальнейших исследований письма как повествования с особой коммуникативной рамкой в виртуальном пространстве, которое предлагают современному человеку новые технологии. Исследование вводит письмо о себе в круг вопросов психолингвистического аспекта коммуникации.

Ключевые слова: письмо, субъект, *homo scribens*, «Я», повествование, нарративная модель.